

DOUĂ NOUTĂȚI FILOZOFICE ÎN « COLLECTION DES UNIVERSITÉS DE FRANCE »

DE

CONSTANTIN NOICA

După mulți ani de la editarea *Fizicii* lui Aristotel de către H. Carteron, în aceeași colecție apare *De caelo*, opera care, într-un fel, face urmare celei dintîi¹.

Aristotel a avut o soartă relativ ingrată, sub raportul tipăriturilor, în cultura europeană, și în particular în Franța. E destul să reamintim că, spre deosebire de Platon, care se citează după ediția Stephanus din sec. al XVI-lea, Aristotel este citat abia după ediția Bekker, de la mijlocul veacului trecut. Iar în Franța, unde, în cadrul colecției Les Belles Lettres, Platon este de mult editat complet — cu excepția *Legilor*, care au apărut și ele recent, — Aristotel nici astăzi nu se bucură de o ediție completă, abia acum încheindu-se, în colecția amintită, publicarea *Organon*-ului (apărut între timp în traducere completă la editura Vrin). În secolul trecut, în afară de ediția Bekker, reeditată întocmai la Firmin Didot, cultura franceză a trebuit să se mulțumească, în ansamblu, cu traduceri, desigur utile, dar adesea penibile sub raport filozofic, ale lui Barthélemy — Saint — Hilaire.

Totuși tipăriturile din Les Belles Lettres, inițiate în prima jumătate a veacului nostru, au venit să reabiliteze cultura franceză, aducînd acel plus, tipic ei, de grație și bun gust, sortit să facă, dintr-o operă erudită, o carte accesibilă oricărui om de cultură.

În Germania erudiților, unde în materie de filologie clasică s-a făcut aproape totul în sec. al XIX-lea, edițiile din clasiци au fost precumpănitor savante și au trebuit să fie dublate de ediții, traduceri și comentarii școlarești (în particular cele din ed. F. Meiner). Recent, chiar, ediția Bekker a fost reeditată în întregime (în 1960—1961, la W. de Gruyter), împreună cu cîteva comentarii mai rare și bineînțeles indicele lui Bonitz, dar tipăritura, chiar prin formatul ei masiv, este destinată folosinței exclusive de către specialiști. În Anglia, s-au dat încă din veacul trecut și se publică și acum, mai ales în ediția Oxford, cîteva tipărituri de prestigiu (între altele *Metafizica* lui Aristotel, îngrijită de Werner Jaeger). Dar numai edițiile franceze — poate cu edițiile engleze Loeb, — în particular Les Belles Lettres, reușesc miracolul de a răspunde și exigențelor științifice, și bunului gust, și interesului unor categorii largi de cititori. De aceea pentru toate țările de cultură franceză, tipăriturile Asociației Guilaume Budé au însemnat o binefacere.

¹ Aristote, *Du ciel*, texte établis et traduits par Paul Moraux (Paris, Les Belles Lettres, 1965, CXC + 165 p.).

În colecția aceasta, așadar, și în același spirit, apare acum ediția din *De caelo* a lui Paul Moraux, profesor la Freie Universităt din Berlin și autor al unor lucrări aristotelice utile, *Les listes anciennes des ouvrages d'Aristote* (1951) și o anunțată *Histoire de l'aristotélisme*.

Pentru ediția sa, în text și traducere, Moraux scrie o întinsă și erudită *Introducere*, alcătuită din trei capitole: I. Obiect și structură a tratatului; II. Analiză a tratatului; III. Transmisivitatea textului. Editorul reia problema lipsei de unitate a celebrului tratat aristotelic, arătând că titlul *Despre cer* nu se justifică pe deplin (p. XV), că importante probleme rămân fără soluție (p. XIX) și că nu putem defini « obiectul propriu » al operei (p. XXVI). Dificultățile acestea, cum arată și autorul, nu sînt proprii tratatului aristotelic despre cer, oricare dintre lucrările aristotelice păstrate reprezentînd, sub raportul compunerii, o operă neunitară. Aceasta n-a împiedicat, ba deseori a favorizat rodnicia lor, astfel încît stăruința lui Moraux pe o asemenea temă este, poate, excesivă.

La capitolul transmisivității textului, editorul dă indicații interesante, stăruind asupra faptului că ediția Andronicus din veacul I î.e.n. — cea întreprinsă după așa-zisa « redescoperire » a manuscriselor aristotelice — n-a putut fi singurul izvor (p. CLXII). În ce privește *De caelo*, se subliniază că pînă și comentatori cvasi contemporani, ca Proclus, Philopon, Simplicius, citeva veacuri mai târziu, au în fața lor copii divergente între ele (p. CLXV). În general, capitolul acesta privitor la « transmisivitatea textului » ne face să așteptăm cu interes lucrarea anunțată de Moraux: *Histoire de l'aristotélisme*. Introducerea se încheie cu o erudită discuție asupra celor două familii de texte din *De caelo*, una din operele aristotelice cele mai des editate, nu numai în limbă greacă dar și în limbă latină și arabă.

Interesul care se manifestă, în cultura europeană — și de altfel nu numai în ea, — pentru aristotelism, în particular pentru *De caelo*, ne face să regretăm încă o dată că interpretarea lui Teofil Coridaleu, privitoare la acest tratat, nu este încă editată. Nu încape îndoială că, atît editarea ei cît și a restului manuscriselor coridaleene, aflate în bibliotecile noastre, ar avea un răsunset deosebit printre aristotelicienii atît de numeroși astăzi. Și cu siguranță că, într-o viitoare ediție a lui *De caelo*, Paul Moraux ar ține seamă de opera învățatului bizantin.

În aceeași colecție a apărut în 1964 *Lexique de la langue philosophique et religieuse de Platon*, în două volume, ca al XIV-lea tom și ultimul al ediției Platon, un indice alcătuit de către Edouard des Places și utilizabil, fără îndoială, chiar de posesorii altor ediții platoniciene. Deși, așa cum spune și autorul Indicelui în *Avant propos*-ul său, lucrarea nu poate înlocui marele Indice Ast (publicat între 1835—1838, reimprimat în 1908 și apoi în 1956), ea este întreprinsă cu o seriozitate și acuratețe care o vor face indispensabilă oricărui cercetător platonician. Însă despre un lexic, sortit să fie un instrument de lucru, nu se pot spune prea multe lucruri la prima vedere. Abia utilizarea lui, de-a lungul anilor, îi poate verifica valoarea. În acest sens, nu facem decît să semnalăm apariția lucrării. O recenzie a ei la timp ar fi înainte de timp.